

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2023. № 8.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.8.34>

УДК 658.586

Є. С. Палійчук ,

к. е. н., доцент,

ДВНЗ "Ужгородський національний університет", м.Ужгород, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1015-8712>

Р. К. Федоров,

аспірант,

ДВНЗ "Ужгородський національний університет", м.Ужгород, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7399-4761>

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ СТАРТАПІВ УКРАЇНИ

E. Palyjchuk,

PhD in Economics, Associate Professor, Uzhgorod National university, Uzhgorod,

Ukraine

R. Fedorov,

Postgraduate student, Uzhgorod National university, Uzhgorod, Ukraine

SOURCES OF FINANCING OF UKRAINE STARTUPS

Передумовою ефективного розвитку держави є наявність інновацій, які мають здатність полегшити життя як окремого індивіда, так і суспільства в цілому. Фундаментальною базою інновацій виступає ідея, яка може перетворитися на продукт, що має попит на ринку. Важливим фактором даної трансформації є фінансове забезпечення ідеї. Тому актуальними стають питання, які пов'язані з пошуком та залученням фінансових ресурсів для підтримки та розвитку креативних та водночас ризикових бізнес структур – стартапів. У даній статті охарактеризовано місце України у міжнародних рейтингах за кількістю стартапів та можливості залучення фінансових ресурсів на їх реалізацію. Висвітлено основні джерела фінансування стартапів: власні кошти стартапера та його родичів і друзів, грантові організації, краудфандингові платформи, бізнес-ангели, бізнес-акселератори, венчурні компанії. розкрито переваги та недоліки фінансових джерел. Деталізовані етапи розвитку та фінансування стартапів. Визначено джерела фінансової підтримки стартапів, які ще не були задіяні.

A prerequisite for the effective development of the state is the presence of innovations that have the ability to facilitate the life of both an individual and society as a whole. The fundamental basis of innovation is an idea that can turn into a product that is in demand on the market. An important factor in this transformation is the financial support of the idea. Therefore, questions related to the search and attraction of financial resources for the support and development of creative and at the same time risky business structures - startups - are becoming relevant. This article describes the place of Ukraine in international rankings by the number of startups and the possibility of attracting financial resources for their implementation. The main sources of funding for startups are highlighted: the startup's own funds and his relatives and friends, grant organizations, crowdfunding platforms, business angels, business accelerators, venture capital companies. advantages and disadvantages of financial sources are disclosed.

Detailed stages of development and financing of startups. Sources of financial support for startups that have not yet been involved have been identified.

The “ecosystem” is the platform in Ukraine whose goal is to create and promote Ukrainian technology startup companies. The ecosystem is comprised of Ukrainian and global stakeholders who coordinate in supporting the platform, including entrepreneurs and startup teams, support organizations (including incubators, accelerators and co-working spaces), support service providers (including legal and financial services), investors, corporations, universities and research institutes, and public, governmental and non-governmental organizations. Many Ukrainian startups pursue innovative ideas or work with world-class technologies, but lack a complete understanding of how to develop a globally-competitive business model. Among other things, Ukraine’s startups may lack mentors with global business experience and the ability to assist them in identifying and accessing markets around the world. Startups may also benefit from greater technical assistance on tax, legal, and financial management matters

Ключові слова: *стартап, бізнес-ангел, бізнес-акселератор, венчурна компанія, краудфандинг.*

Keywords: *startup, business angel, business accelerator, venture capital company, crowdfunding.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Визначна кількість підприємств, які сьогодні відомі у світі на початку свого розвитку мали форму стартапів, але низка сприятливих умов забезпечила глобальне визнання та вони змогли продемонструвати, як ідея може бути втілена впродовж короткого проміжку часу. Нажаль на противагу десяткам успішних прикладів існують тисячі таких, які зникають незапроваджено. Беручи до уваги набуття популярності стартапів та підвищення їх ролі у формуванні нових ринків, розвитку високотехнологічних

галузей, сьогодні тенденції розвитку стартапу стримуються через проблеми науково-методологічного рівня та інших чинників, які потребують виявлення, оцінки та аналізу з метою їх подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Тематику становлення та розвитку стартапів обговорюють та досліджують не лише вчені-економісти, але й інвестори, підприємці та саме стартапери, які досягли значних успіхів і можуть поділитись певним досвідом у цих питаннях. Окремі аспекти даної проблематики досліджують: А. П. Гейдор та Т. М. Бізбіз [1], О. І. Дума [2], О. В. Корнух та Ю. А. Донських [3], Букацелі А.В. [4]. Питання становлення та розвитку стартапів вивчають і закордонні автори, зокрема Andrade Roberta & Pinheiro Paulo [5]. Із розвитком економіки в цілому взаємопов'язаний розвиток економічної сфери в Україні, який у свою чергу диктує нові умови і джерела фінансування стартапів. Це питання є актуальним і потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Основною ціллю статті є розкрити основні джерела фінансування стартапів в умовах нестабільності національної економіки та виявити потенційні інвестиційні ресурси для інноваційних проектів, на основі аналізу сучасного стану фінансового забезпечення стартапів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

В Україні кількість інноваційних ідей та прогресивних людей, які готові втілювати ці ідеї, зростає щороку. Згідно з рейтингом країн за кількістю стартапів,

складеним сервісом Startup Ranking, Україна займає 39 місце у світі (зі 151-го), і з показником в 367 стартапів.

Таблиця 1. Рейтинг країн за кількістю стартапів у 2023 році, од.

	Країна	Стартами
1.	США	75 566
2.	Індія	15 620
3.	Великобританія	6 898
4.	Канада	3741
5.	Австралія	2689
6.	Індонезія	2496
7.	Німеччина	2407
8.	Франція	1618
9.	Іспанія	1462
10.	Бразилія	1177
11.	Сінгапур	1139
12.	Нідерланди	1088
13.	Об'єднані Арабські Емірати	1019
14.	Ізраїль	985
15.	Італія	956
16.	Швейцарія	799
17.	Нігерія	793
18.	Швеція	725
19.	Перу	698
20.	Росія	652
21.	Китай	644
22.	Єгипет	627
23.	Японія	608
24.	Бельгія	603
25.	Туреччина	572
26.	Мексика	548
27.	Колумбія	527
28.	Польща	513

Продовження таблиці 1.

	Країна	Стартами
29.	Південно-Африканська Республіка	486
30.	Фінляндія	471
31.	Ірландія	466
32.	Аргентина	448
33.	Данія	430
34.	Шрі-Ланка	408
35.	САР Гонконг, Китай	401
36.	Португалія	392
37.	Чилі	383
38.	Пакистан	370
39.	Україна	367

Джерело: Складено за даними джерела [6]

Згідно даних таблиці 1. рейтинг країн за кількістю зареєстрованих стартапів очолюють США (75 566 од.), до п'ятірки найкращих входять Індія(15 620 од.), Великобританія (6 898 од.), Канада (3741 од.) та Австралія (2689 од.).

Першим номером у списку джерел фінансування на доволі лояльних умовах, порівняно з іншими інвесторами, стартапів є грантові організації. Їхня сутність полягає у наданні первинної фінансової підтримки молодим креативним людям із прогресивними ідеями. В Україні працюють такі грантові організації [7]: House of Europe – програма Європейського Союзу, створена для підтримки професійного й творчого обміну між українцями та їхніми колегами в країнах ЄС та Великій Британії. Конкурс «Інноваційні лабораторії» – підтримка розробки та тестування інноваційних рішень для ключових завдань, які потенційно матимуть позитивний довгостроковий вплив на різні культурні та креативні сектори. Бюджет конкурсу 5 438 131 євро; Horizon Europe – ключова програма ЄС з фінансування досліджень та інновацій. Вона спрямована на посилення конкурентоспроможності та зростання ЄС, на пошук технологічних рішень в усуненні проблем у

сфері кліматичних змін, цифрової трансформації та досягненні Цілей сталого розвитку ООН. Грантові кошти виділяють на підтримку дослідників у Європі, які займаються охороною довкілля, енергетикою, цифровим розвитком та вирішують геополітичні виклики. Інноваційні рішення штучного інтелекту для підтримки надійної онлайн-активності громадян – бюджет 5 000 000 євро. Дія.Бізнес – український національний проєкт із розвитку підприємництва та експорту. Реалізується ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» спільно з Міністерством цифрової трансформації України. Тут доступні консультації із понад 65 різних напрямків, а також безкоштовна онлайн-школа для підприємців. На Дія.Бізнес можна знайти актуальні новини для підприємців про можливості для розвитку власної справи — корисні вебінари, навчальні та грантові програми. Грант на власну справу – підтримка майбутніх підприємців, чинних ФОПів, юридичних осіб у створенні або розвитку власного бізнесу. Бюджет до 250 000 грн.

Закордонний досвід свідчить про те, що для залучення коштів для стартапів використовують краудфандингові платформи. Це форма фінансування, яка полягає у використанні капіталу численних осіб за рахунок невеликих внесків. Краудфандинг допомагає малому бізнесу отримувати фінансування понад те, що можуть забезпечити банки, друзі та сім'я. Він використовується як джерело фінансування дуже різноманітних проєктів, від політичних чи ділових кампаній до музичних чи мистецьких проєктів (отримання грошей на кінофільми чи короткометражки).[8]

Важливу роль серед інвесторів сьогодні відіграють бізнес-ангели, бізнес-акселератори та венчурні фонди. Бізнес-ангел – це приватна особа, що володіє капіталом, який вкладає в невеликі (порівняно з венчурними фондами) інвестиції за незначну частку в стартапі. Як правило, бізнес-ангел – це людина, яка сама була або досі є приватним підприємцем. Українська мережа бізнес-ангелів сьогодні

слабо розвинута, але має тенденцію до зростання. Український ринок нині представлений такими бізнес-ангелами : UAban (асоціація приватних інвесторів, частина EBAN, європейської спільноти бізнес-ангелів) та UAngel (спільнота українських бізнес-ангелів).

З 29 лютого 2008 р. Асоціація «Приватні інвестори України» (АЧІУ) набула статусу повноправного члена European Business Angel Network (EBAN), як українська мережа бізнес-ангелів з національним покриттям. EBAN об'єднує понад 60 мереж приватних інвесторів, які об'єднують близько 10 тисяч активних інвесторів у 22 країнах Європи. Статус членів EBAN на пострадянському просторі мають лише два об'єднання інвесторів: в Україні – АЧІУ.

Членство в EBAN дозволить Асоціації «Приватні інвестори України» представляти інтереси України у європейських об'єднаннях приватних інвесторів та використати зарубіжний досвід для розвитку ринку приватних інвестицій в Україні. За словами Президента АЧІУ Ігоря Власюка, участь у європейській організації приватних інвесторів відкриває українським та європейським інвесторам широкі можливості кооперації та обміну досвідом.

Ми впевнені, що членство нашої організації в EBAN позитивно вплине на розвиток ринку та культури приватного інвестування в країні, створить сприятливі передумови для зростання іноземних інвестицій та для розширення географії інвестування українськими інвесторами, що, безперечно, загалом позитивно позначиться на процесах євроінтеграції України.

Досягнуто домовленості про участь АЧІУ в роботі 8-го щорічного конгресу EBAN в Арнемі, Нідерланди, який відбудеться 14 -15 квітня 2008 року.

EBAN, Європейська мережа бізнес-ангелів (www.eban.org) була створена Європейською Асоціацією Агентств Розвитку (EURADA) за підтримки

Європейської Комісії у 1999 році. EBAN є незалежною міжнародною організацією, яка об'єднує понад 60 мереж приватних інвесторів у 22 країнах Європи. Асоціація «Приватні інвестори України» (www.uaban.org) створена у 2006 році як національне об'єднання приватних інвесторів. Наразі Асоціація об'єднує понад 50 приватних інвесторів. Представники Асоціації працюють у Вінниці, Дніпропетровську, Донецьку, Чернігові, Одесі. АЧІУ активно співпрацює з німецькими та російськими мережами бізнес-ангелів. З 2008 року повноправний член Європейської мережі бізнес-ангелів (EBAN) [10]

Бізнес-акселератори (бізнес-інкубатори) являють собою установи так організовані ними програми інтенсивного розвитку компаній через менторство, навчання, фінансову та експертну підтримку в обмін на частку в капіталі компанії. Характерною рисою акселераторів є структурована програма, яка допоможе команді відпрацювати свою бізнес-модель, набути потрібні зв'язки і збільшити продаж. Сьогодні в Україні працюють наступні бізнес-акселератори : Sector X (допомагає стартапам і їхнім командам виходити на ринки ЄС та США за рахунок роботи з корпораціями, і залучати фінансування), IoT Hub (для IoT-стартапів (інтернет речей)), Radar Tech (перший корпоративний акселератор, що об'єднує корпорації та інноваційні стартапи), та інші. Всього їх налічується більше 200 одиниць.

Перші інкубатори з'явилися в Україні лише кілька років тому, а венчурні фонди, які готові підтримати проекти на старті, можна перерахувати на пальцях. Проте шанси отримати заповітне фінансування є. Останнім часом в Україні поживавішала тема венчурного фінансування стартапів. Портал «Мінфін» вирішив розповісти про кілька можливостей, що відкриваються бізнесменам-початківцям. Тож хто ж готовий допомогти їм фінансуванням?

1. Фонд GTF

Сфера діяльності - IT-проекти

Обсяг інвестицій – 240грн.//6 траншів по 40 тис. гривень

Частка фонду - фонд не забирає частини бізнесу

Сайт - <http://gtf-fund.com/>

GTF фонд розпочав свою роботу лише 16 квітня. Завдання Global Technology Foundation — допомагати стартапам на ранній, «передпосівній» стадії розвитку. Часто саме на цьому етапі вмирає близько 90% стартапів, не доживши до перших інвестицій.

2. Фонд «Буковина»

Сфера діяльності - МСБ у будь-якій галузі економіки

Обсяг інвестицій - 80 тисяч гривень

Частка фонду - від 20 до 49%

Сайт - <http://ua.fru.org.ua/investicijnij-fond-bukovina/>

Фонд «Буковина» фінансує як уже існуючі малі та середні підприємства, так і стартапи у будь-якій галузі економіки. Єдине обмеження — отримати фінансування можуть лише підприємства чи стартапи, які ведуть/вестимуть свою діяльність у Чернівецькій області. Основним інвестором фонду є голова ради Федерації роботодавців України Дмитро Фірташ.

3. Інкубатор Harry Farm

Сфера діяльності - IT-проекти

Обсяг інвестицій - 70 тис. доларів - 55 у вигляді послуг, 15 готівкою

Частка інкубатора - 15%

Сайт - <http://happyfarm.com.ua/>

Бізнес-інкубатор Happy Farm допомагає розвиватися стартапам із 2011 року. Інкубатор не просто надає кошти для розвитку бізнесу з нуля, він ще й навчає стартаперів, допомагає залучити інвестиції та супроводжує проект надалі. Happy Farm шукає та розвиває нові технології та розробки у сфері ІТ.

Стартапи, відібрані інкубатором, проходять 5-місячну акселераційну програму в інкубаторі, де вони отримують не лише фінансові кошти, а й знання. Учасникам надають безперервне спілкування з міжнародними експертами, які консультують їх, надають менторську підтримку та допомагають розвивати проект.

4. Інкубатор Voomy

Сфера діяльності - ІТ-проекти

Обсяг інвестицій — забезпечення всіх умов життя під час програма перед-інкубації, робочі місця в коворкінгу

Частка інкубатора - інкубатор не забирає частину бізнесу

Сайт - <http://voomy.ua/ru/>

Інкубатор Voomy працює з березня 2013 року на базі Voomy Coworking beta. Але надалі планує працювати в рамках VOOMY ІТ-парку, який поки що будується. На даному етапі бізнес-інкубатор пропонує пройти програму перед-інкубації, після якої учасники презентують проект потенційним інвесторам та експертам ринку. Крім програми командам надаються робочі місця у коворкінгу. І,

звичайно, база експертів, менторів і вся необхідна для розвитку бізнес-ідеї підтримка.

5. Інкубатор Wannabiz

Сфера діяльності - проекти у сфері веб- та мобільних розробок

Обсяг інвестицій – до \$50 тис.

Частка інкубатора -від 5 до 25%

Сайт - <http://www.wannabiz.com.ua/>

Бізнес-інкубатор Wannabiz розпочав свою роботу в червні минулого року, в Одесі. Wannabiz орієнтований лише на проекти у сфері веб- та мобільних розробок. Своїм учасникам інкубатор допомагає і грошима, і порадою, і навіть юридичною та фінансовою підтримкою. Wannabiz інвестує в проект до \$50 тис. на долю в проекті від 5 до 25%.

Венчурне фінансування на основі венчурного капіталу, як результат адаптації господарської системи до вимог підвищення інноваційного процесу, передбачає дольову участь інвесторів венчурного капіталу в капіталі венчурної фірми шляхом придбання акцій через варанти, опціони або через конвертовані цінні папери. В результаті здійснюється активне залучення інвесторів до управління венчурною фірмою, що передбачає підбір команди менеджерів, можливість внесення змін у її склад, прийняття стратегічних рішень розвитку фірми, здійснення фінансового контролю за діяльністю фірми. Мета, що її переслідують інвестори венчурного капіталу, полягає в отриманні надприбутків від комерціалізації нововведення. В силу цього їхні інтереси й інтереси підприємців ризикового бізнесу зосереджені на успішному впровадженні інновацій у виробництво. За своєю природою венчурні інвестиції мають довготерміновий характер, а отримання прибутків на вкладення у

венчурні фірми відбувається не раніше, ніж через 5—10 років. Венчурне фінансування здійснюють по-різному. Найбільш типове проходить у два етапи. На першому етапі відбувається акумуляція засобів з різних джерел корпорацій, пенсійних фондів, страхових компаній, приватних іноземних інвесторів, банків та формування фондів венчурного капіталу (див. рис. 1).

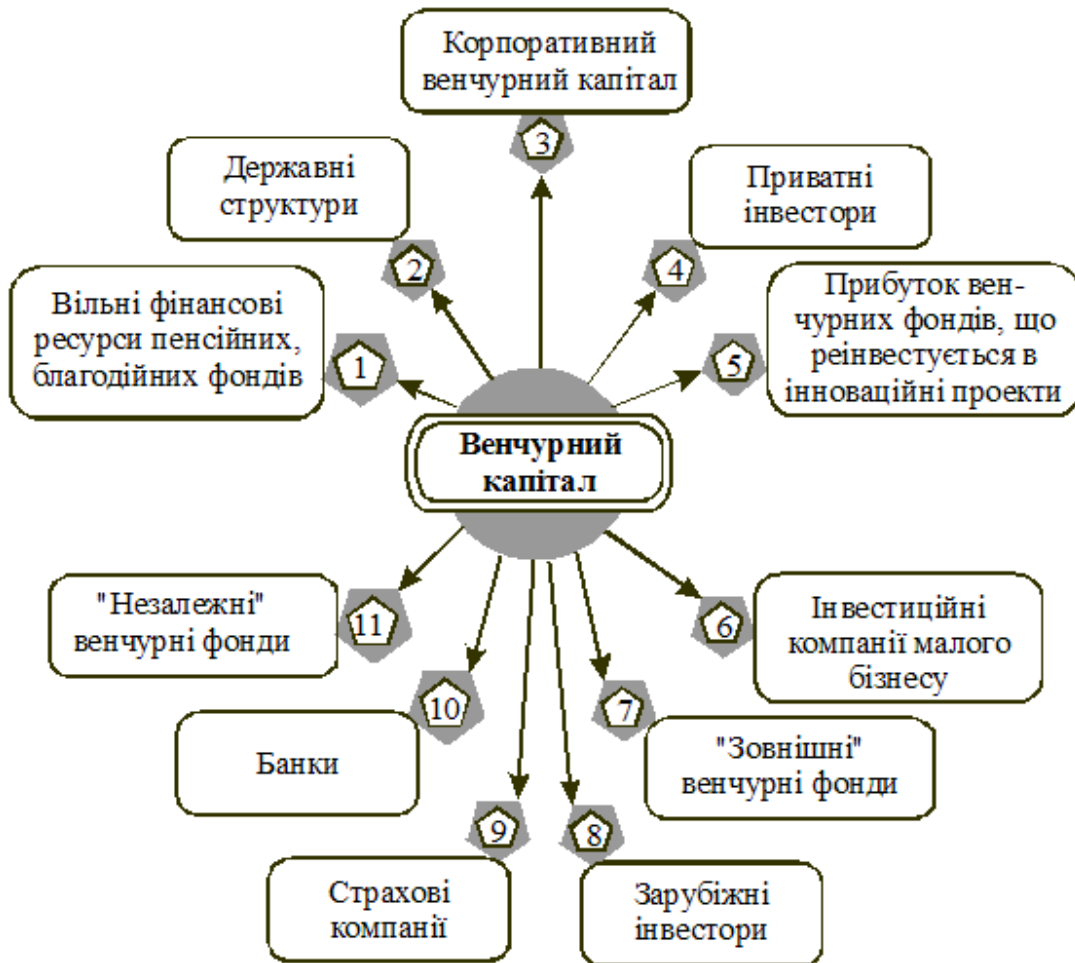

Рис 1. Джерела венчурного фінансування [9]

Кожен окремо взятий стартап має свою стратегію успіху, тому деякі проекти можуть проходити всі етапи розвитку, інші тільки декілька. Це залежить від специфіки стартапу та сфери його діяльності. Незважаючи на затяжні військові дії і тривале падіння національної економіки, в 2023 році в Україні продовжилася

тенденція розвитку венчурного інвестування в ІТ-стартапи. Сумарний обсяг венчурних інвестицій за цим напрямом перевищив 571 млн.доларів США .

На початок 2023 року в Україні функціонували спеціалізовані спільноти та майданчики зустрічей досвідчених підприємців та бізнес-ангелів, серед них можна виділити: UAngel, Investment Mosaic і Startup.ua. Українські ІТ-продукти і стартапи з кожним роком стають більш успішними, вони конкурують та закликають до співпраці непрофільних інвесторів. За останні кілька років в ІТ сектор почали інвестувати великі інвестиційні фонди такі, як Private Equity, Dragon Capital, Horizon Capital. Спираючись на вищезгадані дані можна зробити висновок про активний розвиток венчурної екосистеми в Україні, що створює передумови для зростання інвестицій в стартапи.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Через економічну та політичну нестабільність, активні бойові дії на Сході та Півдні, в Україні залишаються невикористаними ще принаймі два джерела фінансових ресурсів для реалізації стартапів: банківські кредити та державна підтримка. Отриманню банківського кредитування нині перешкоджає високий рівень ризику стартапів, що для банку може означати неповернення вкладених коштів, а для стартапера – високі кредитні ставки та необхідність надання ліквідної застави або поручительства. У високорозвинених країнах Заходу фінансування стартапів шляхом банківського є суттєвим джерелом розвитку інновацій. Підтримка інноваційних проектів стартаперів з боку держави може здійснюватись через надання грантів, програми пільгового кредитування, фінансування наукових розробок, фінансування інноваційних проектів у певних галузях (сільське господарство, екологія, енергозберігаючі технології, соціальна сфера і т. п.). беручи до уваги скорочення бюджетних видатків та ризику

стартапів, мінімальний розмір такого фінансування можна встановити, виходячи із суми одноразової виплати допомоги по безробіттю для організації безробітним підприємницької діяльності, обсяг якої дорівнює розміру допомоги по безробіттю, нарахованої у розрахунку на рік. Ми вважаємо, такий вид матеріального забезпечення безробітних повинен надаватись Фондом соціального страхування України на випадок безробіття, але слід зауважити, що в умовах затяжної економічної кризи, він практично, не надається. Таким чином, аналіз джерел фінансування стартапів показав, що основними ресурсами підтримки та сприяння розвитку інноваційних проектів в Україні є венчурні компанії, які вкладають кошти як на початкових етапах, так і на етапах розвитку та розширення проектів. У подальших наукових дослідженнях плануємо розглянути та оцінити стан розвитку стартапів у розрізі галузей економіки та динаміці років.

Літератури

1. А. П. Гейдор та Т. М. Бізбіз. Джерела фінансування стартапів в Україні. 2020. *Інвестиції : практика та досвід*. № 1. с. 73-78.
2. О.І. Дума. Механізми венчурного інвестування в стартапи. 2022. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. № 2 (8). с. 169-182.
3. О. В. Корнух та Ю. А. Донських. Краудфандинг як інноваційне джерело фінансування в Україні. *Електронний журнал «Ефективна економіка»* : URL : http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2018/85.pdf (дата звернення 30.07.2023).
4. Букацелі А.В. Зовнішні джерела фінансування творчих стартапів. 2018. *Економіка і суспільство*. Випуск # 16. с. 643-646.
5. Andrade, Roberta & Pinheiro, Paulo. (2023). Startups Knowledge Sharing Through Entrepreneurial Networks and the Catalytic Role of Incubators URL : https://www.researchgate.net/publication/371155203_Startups_Knowledge_Sharing_Th

rough_Entrepreneurial_Networks_and_the_Catalytic_Role_of_Incubators (дата звернення 01.08.2023).

6. Рейтинг стартапів країн. Startup Ranking. Countries Ranking, URL : <https://www.startupranking.com/countries> (дата звернення 01.08.2023).

7. Які організації надають гранти українському бізнесу URL : <https://thepage.ua/ua/economy/perelik-organizacij-de-ukrayinski-pidpriyemci-mozhut-otrimati-granti> (дата звернення 02.08.2023).

8. Українська економічна енциклопедія URL : <https://uk.economy-pedia.com/11030576-crowdfunding> (дата звернення 02.08.2023).

9. Міжнародна інвестиційна діяльність: підручник / Д.Г. Лук'яненко [та ін.]; ред. Д.Г.Лук'яненко; Київський національний економічний ун-т. К.: КНЕУ, 2003. 387 с.

10. Ассоциация частных инвесторов Украины / сеть бизнес-ангелов (uaban.org) URL : <https://www.uaban.org/pr-eban>. (дата звернення 03.08.2023).

References

1. Heidor, A. and Bizbiz, T. (2020), “Sources of financing startup in Ukraine”, Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 1, pp. 73-78.

2. Duma, O.I. (2022), “Mechanisms of venture investing in startups”, Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku, vol. 2 (8), pp. 169-182.

3. Kornuch, O.V. and Dons'kykh, Yu.A. (2018), “Croudfunding as an innovative sources of financing in Ukraine”, Efektyvna ekonomika, [Online], vol. 11, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/85.pdf (Accessed 30.07.2023).

4. Bukatseli, A.V. (2018), “External sources of financing creative stages”, Ekonomika i suspil'stvo, vol. 16, pp. 643-646.

5. Andrade, R. and Pinheiro, P. (2023), “Startups Knowledge Sharing Through Entrepreneurial Networks and the Catalytic Role of Incubators”, available at:

https://www.researchgate.net/publication/371155203_Startups_Knowledge_Sharing_Through_Entrepreneurial_Networks_and_the_CatalyticRoleofIncubators (Accessed 01.08.2023).

6. Startup Ranking (2023), “Countries Ranking”, <https://www.startupranking.com/countries> (Accessed 01.08.2023).

7. Mul'ko, O. (2023), “Which organizations provide grants to Ukrainian businesses”, available at: <https://thepage.ua/ua/economy/perelik-organizacij-de-ukrayinski-pidpriyemci-mozhut-otrimati-granti> (Accessed 02.08.2023).

8. Ukrainian economic encyclopedia (2023), “Crowdfunding - what it is, definitions and concepts”, available at: <https://uk.economy-pedia.com/11030576-crowdfunding> (Accessed 02.08.2023).

9. Luk'ianenko, D.H. (2003), Mizhnarodna investytsijna diial'nist' [International investment activity], KNEU, Kyiv, Ukraine.

10. Association of Private Investors of Ukraine (2023), available at: <https://www.uaban.org/pr-eban> (Accessed 03.08.2023).

Стаття надійшла до редакції 03.08.2023 р.